

[← Terug naar Krant](#)

Frans Verhagen •

Gisteren

Tekst

Krant



3 reacties



Essay

Dé Nederlander bestaat niet

Wat is de Nederlandse identiteit?

Amerika-kenner Frans Verhagen vergelijkt onze zoektocht met het duidelijke beeld dat Amerikanen van hun identiteit hebben.



'Hastings Park, 16 July 1955', Stan Douglas (2008). Douglas maakte een collage van verschillende Amerikanen. Collectie museum Voorlinden, Wassenaar.

Nationale identiteit is een lastig concept. Nederlandse politici branden er liever niet hun handen aan. Zelfs degenen die het luidst klagen over de ondermijning van onze identiteit zijn beter in vertellen wat er niet toe hoort dan in aangeven wat onze identiteit dan wel kenmerkt.

Ik vind dat niet zo vreemd, zelfs wel plezierig. Haast per definitie is identiteit een hokje: je zit er wel in of je zit er niet in. Het plezierige aspect

van mijn Nederlander-zijn bestaat voor een niet gering deel uit de wens niet in een hokje gestopt te worden. Sterker, het lijkt me ultiem Nederlands om luidkeels te roepen: wat denk je wel? Mij vertellen wat ik ben? Van mij verlangen dat ik mij definieer? Ik ben Nederlands, meneer, dat doen wij niet.

U begrijpt, voor mij zijn Nederlanders nogal ondefinieerbare dwarsliggers, luidruchtig en zelfverzekerd, en ik stel menigmaal een ietwat arrogante onbeschaafdheid vast, een soort onbeschaamdheid die ik alleen overtroffen heb gezien door Chinezen.

Jarenlang hield ik lezingen over immigratie en integratie voor middelbare scholieren, vijf en zes vwo en vijf havo. Ik probeerde aan de hand van het Amerikaanse immigratieverhaal parallellen te trekken met Nederland. Als zowat iedere groep in Amerika eenzelfde ontwikkeling doormaakt, soms iets sneller, soms iets langzamer, en dat al tweehonderd jaar het geval is, waarom zou het in Nederland dan anders gaan? Als kansloze Duitsers, uitgehongerde Ieren, vervolgte Russische joden, straatarme Italianen en ambitieuze Hispanics binnen twee of drie generaties Amerikaan worden, waarom zou datzelfde proces bij nieuwkomers in Nederland anders zijn?

Kaas en voetbal

Een van mijn voorbeelden was het proces dat de Nederlanders die naar Amerika immigrerden ondergingen. Ze vertrokken uit Nederland om een beter leven te

De bruiden van Hollandse migranten moesten uit het juiste dorp komen

krijgen, vaak ook met de bedoeling hun geloof dieper, oprechter en in groter isolement te beleven. Zoals alle immigranten gingen ze bij elkaar zitten en probeerden hun Hollandse leven te repliceren in Amerika. In het stadje Holland, Michigan, is dat nog steeds goed te zien: windmolens, tulpen en Sinterklaas (Zwarte Piet werd al lang geleden gedumpt).

Nederlanders gedroegen zich als alle andere groepen, misschien zelfs wat halsstarriger. Ze waren niet gemakkelijk Amerikaans te maken. Mijn scholieren joelden als ik vertelde hoe Hollandse mannen hun bruiden uit Nederland selecteerden: ze moesten uit het juiste dorp komen en het juiste geloof hebben. Niets is zo herkenbaar en tegelijk voor de participanten zo

uniek als deze immigratie- en integratieprocessen. Moshin Hamid schreef er een geweldige roman over, *Exit West*, afgelopen najaar genomineerd voor de Man Booker Prize. Zijn verhaal van vluchtelingen uit een ongenoemd land, die eerst naar Griekenland gaan, dan naar Londen, dan naar de Verenigde Staten, is universeel. Je hoeft er niet eens voor te immigreren. Het leven is een tocht. In een van zijn mooie zinnen: 'We are all migrants through time.'

Bij mijn lezingen bracht ik vaak een Amerikaanse uitwisselingsstudent mee voor een rondje identiteit. Ik vroeg hem of haar wat hem Amerikaan maakte. Het antwoord was vrijwel altijd: ik ben in Amerika geboren en opgegroeid, de taal, het land maar vooral de grondwet, de Bill of Rights met zijn vrijheid van geloof en meningsuiting en het politieke systeem. Tegelijkertijd hadden deze studenten altijd andere identiteiten onder hun Amerikaanse paraplu: hun familie was ooit immigrant, ze waren feminist of homo, Chinees, Hispanic of Iers van achtergrond, en daar waren ze trots op.

Als ik vervolgens mijn scholieren vroeg wat hen Nederlands maakte was het antwoord even voorspelbaar: molens, klompen, voetbal, kaas. Om de een of

Het Nederlandse debat over standbeelden en straatnamen is sullig en onbelangrijk

andere reden vooral kaas. Het vergde enig porren om op tolerantie te komen en hoe dat een kenmerk werd. O ja, een handelsnatie. Als er wat te verdienen viel, waren Nederlanders erbij en maakte het niet uit welke kleur, welk geloof of welke eigenschappen de partner had. Nog wat meer porren over onze kenmerkende methode van besluitvorming, en polderen dook op als wezenskenmerk. Lezingen voor volwassenen leverden geen ander resultaat op. Mijn conclusie: de Nederlandse identiteit is nogal moeilijk te definiëren, terwijl toch iedere Nederlander heel goed weet dat hij of zij anders is dan een Belg of een Duitser.

Het grote verschil met Amerikanen is dat die het gevoel delen dat ze een onderling contract hebben: de grondwet. Onvergetelijk was de uit Pakistan afkomstige Amerikaan Khizr Khan, wiens zoon in Irak was gesneuveld, toen hij Donald Trump op de Democratische Conventie vroeg of die de grondwet weleens gelezen had.

In de gesprekken die Trump in januari had over immigratie, die gesprekken

waarin hij Noorwegen een stuk aantrekkelijker vond als land van oorsprong dan Afrikaanse landen (hij gebruikte kruidiger taal), gaf senator Lyndsey Graham hem tegengas. 'Als je uit Noorwegen komt, ben je Noors', zei Graham. 'Maar als je uit Amerika komt, wat ben je dan? Het is geen etnische groep, het is geen geloof – het is een ideaal. Je kunt Amerikanen niet herkennen aan hun uiterlijk. Mensen uit de hele wereld willen deel uitmaken van dit ideaal. En die diversiteit is onze kracht, niet onze zwakte.'

De Republikeinse senator Lyndsey Graham formuleerde hier een waarheid die de meeste Amerikanen zouden onderstrepen, zelfs als hun president een schrijnend gebrek aan inzicht vertoont.

Racistische agenda

Dat betekent dat Amerikaan worden iets wezenlijk anders is dan Fransman, Duitser of Nederlander worden. Amerikaan zijn heeft iets rationeels, iets contractueels, terwijl Europese landen een vaag soort cultuurgemeenschap vormen. Onze grondwet werkt anders dan de Amerikaanse. Vrijwel niemand weet wat erin staat. Paul Scheffer schreef onlangs in de NRC over zijn behoefte aan een nieuw 'sociaal contract', maar formuleerde dat zo vaag dat hij zich een uitstekende Nederlander betoonde.



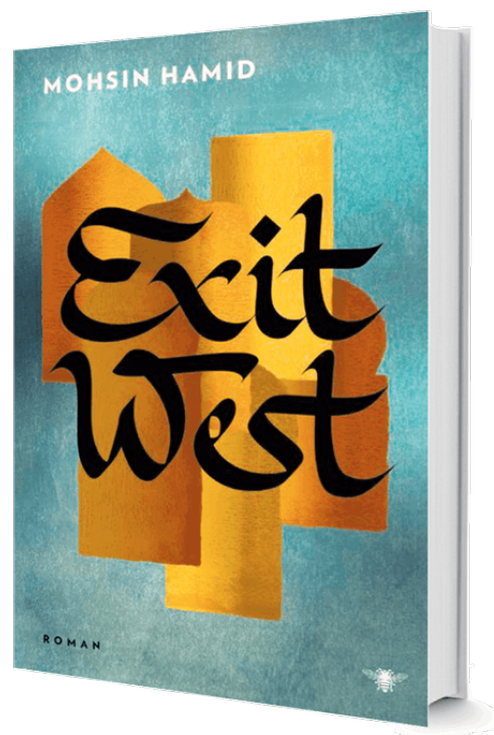
Uitsnede uit Stan Douglas, Hastings Park, 16 July 1955 (2008) Collectie museum Voorlinden, Wassenaar.

Identiteitsvragen raken de laatste jaren nogal vermengd met non-issues of belangrijke andere onderwerpen die voor politieke doeleinden deel van de discussie worden gemaakt. Het geneuzel over het behoud van monumenten of straat- en schoolnamen komt op mij over als een 'sideshow' voor hele en halve populistten. Het verschil met Amerika is hier pregnant. De standbeelden die in Amerika voorwerp van discussie werden, waren er neergezet met als enig doel de zwarte bevolking tijdens de segregatie met

hun neus op hun inferieure status te drukken. Wat je ook van generaal Lee mag vinden, de 'white supremacy'-activisten die zijn standbeeld vereren, voeren een racistische agenda bij hun inspanningen voor het behoud van zijn standbeeld. De geschiedenis wordt hier gebruikt voor een politieke agenda. Dat is andere koek dan onze omgang met een verleden dat we, zoals dat gaat en zoals dat hoort, in veranderde tijden anders bekijken. Het Nederlandse debat (of wat daarvoor doorgaat) is sullig en onbelangrijk en haalt de mensen omlaag die eraan meedoen, en niet de historische personen die het onderwerp zijn. Een standbeeld van Jan Pieterszoon Coen werd niet opgezet om slaven of voormalige slaven met hun neus te drukken op zijn daden. Het was destijds een uiting van trots. Ja, we zijn daarover van mening veranderd, maar we waren ooit trots en misschien is het wel goed dat dat standbeeld ons daaraan herinnert.

Terug naar die Nederlandse identiteit. Het hele idee dat ik met mijn verzuilde katholieke achtergrond kan aanhaken bij zoiets als een Nederlandse identiteit, zoals CDA-fractie leider Sybrand Buma die vorig jaar in zijn H.J. Schoo-lezing presenteerde, komt me als onzinnig voor. Daarmee markeerde hij mijn Marokkaanse buurtgenoten in Amsterdam, in grotere aantallen geboren en getogen in Mokum dan de meeste inwoners van deze stad, als niet echt Nederlands. En zette hij ook mij en mijn gezin neer als pseudo-Nederlanders. Mijn vrouw is Chinees-Amerikaans, woont dertig jaar in Nederland, was partner bij een advocatenkantoor en is sinds een jaar of vier ook officieel Nederlands. Mijn

Verder lezen:



Exit West, door Moshin Hamid.

Een tragisch liefdesverhaal tegen de achtergrond van een vluchtgeschiedenis. Bekroond met de Man Booker Prize 2017

kinderen zijn half Chinees en in het bezit van twee paspoorten, een Nederlands en een Amerikaans. Ze gingen indertijd naar de 7e Montessorischool, waar de helft van de kinderen een etnische achtergrond had. Allemaal beschouwen we ons als Nederlands, geen van allen hanteren we Buma's nauwe en onaangename definitie van de Nederlandse identiteit.

Ikzelf nog wel het minst. Ik groeide op in een verzuild Nederland, waar katholieken nog met grote gezinnen de meerderheid hoopten te behalen, waar we enkel lid waren van katholieke organisaties en waar protestanten de vijand waren. Dat Nederland hebben we gelukkig achter ons gelaten, maar het heeft ons een kramp opgeleverd over mensen die niet zo verlicht zijn als wij nu denken te zijn. Laat ik het nou heel gelukkig vinden dat dit deel van 'onze traditie en cultuur', zoals Buma het noemde, behoorlijk is verwaterd. Ik kan me net zo moeilijk in een identiteitsgemeenschap vinden met zwartekousenkerken en politieke partijen die, laten we zeggen, niet helemaal vertegenwoordigen wat voor mij Nederlandse waarden zijn, als met fundamentalistische moslims of etnische partijen. Maar wat mij betreft zijn ze allemaal delen van de Hollandse lappendeken. Ik vind dat helemaal niet 'verwarrend', zoals Buma. Ik heb de zekerheden die

de pastoor indertijd debiteerde niet achter me gelaten om me door politici te laten vertellen dat verwarring gevaarlijk is.

‘Gewone Nederlanders’

Ik wil hier niet enkel mijn pijlen richten op CDA-leider Buma. Ook premier Rutte wist er wel weg mee. Hij maakte beleid voor ‘gewone Nederlanders’. Ik heb dat nooit goed begrepen. Zijn er ook ‘ongewone Nederlanders’ en zijn de mensen die denken dat zijn beleid niet het ideale is voor Nederland dan buitengesloten? Afgaande op de uitspraken van Rutte en Buma in de campagne moet ik vaststellen dat ik in hun ogen geen gewone Nederlander ben en niet de juiste identiteit belichaam. Het is een soort van uitsluiting die – mag ik het zeggen? – nogal on-Nederlands is.

Het is misschien goed in herinnering te roepen dat de Amerikaanse cultuur die na de oorlog meekwam met de Amerikaanse economische hulp door de elites werd ervaren als een aantasting van onze cultuur en van die elite. Ook toen al vertaalde die elite dat in een bedreiging van de identiteit. Het leidde destijds in eerste instantie juist tot een verdieping van onze verzuilde identiteiten. Gelukkig gingen in de jaren zestig de ramen open.

Mijn Nederlandse identiteit bestaat erin dat ik niet door andere Nederlanders de maat genomen wil worden. Het is niet aan hen te beslissen of ik wel of geen Nederlander ben. Dat maak ik zelf wel uit. En met mij alle andere Nederlanders.

Lees meer in [FD Persoonlijk](#), het weekendmagazine van Het Financieele Dagblad over mensen, lifestyle, kunst, cultuur, mode en reizen.



Meest gelezen



Met dit abonnementstype is het niet mogelijk reacties te plaatsen
